

HÖGSKOLAN
DALARNA

Examensarbete

Grundnivå 2

Undervisa särbegåvade elever

Lärares förmåga att undervisa och stimulera särbegåvade elever i undervisningen

Författare: Catrin Andersson

Handledare: Lottie Lofors-Nyblom

Examinator: Joyce Kemuma

Ämne/huvudområde: Pedagogiskt arbete

Kurskod: PG2048

Poäng: 15 hp

Examinationsdatum:

Vid Högskolan Dalarna finns möjlighet att publicera examensarbetet i fulltext i DiVA. Publiceringen sker open access, vilket innebär att arbetet blir fritt tillgängligt att läsa och ladda ned på nätet. Därmed ökar spridningen och synligheten av examensarbetet.

Open access är på väg att bli norm för att sprida vetenskaplig information på nätet. Högskolan Dalarna rekommenderar såväl forskare som studenter att publicera sina arbeten open access.

Jag/vi medger publicering i fulltext (fritt tillgänglig på nätet, open access):

Ja X

Sammanfattning

Den här studien berör lärares förmåga att undervisa och stimulera särbegåvade elever i skolan. Studien har genomförts genom formella kvalitativa intervjuer med lärare i årskurs ett till tre på en skola i ett mindre samhälle. Efter intervjuer och litteraturstudier har det visat sig att mycket av lärarnas tid många gånger koncentreras till elever som har svårt att nå målen. I skolan försöker man på olika sätt individualisera undervisningen och uppgifterna genom att låta eleverna få arbeta ofta med problemlösningar, men också erbjuda eleverna andra läromedel från högre årskurser. Särbegåvade elever har efter olika tester, som visar var de ligger kunskapsmässigt, fått flytta upp en årskurs om det visat att kunskapsnivån är långt mycket högre än övriga klasskamrater. Vidare visar det sig att det inte finns tillräckligt med tid och resurser för att kunna vara behjälplig alla elever och ofta hamnar de särbegåvade eleverna i skymundan då svaga elever kräver stor del av lärarnas tid och planering.

Nyckelord: Särbegåvade, begåvade, motivation, stimulering, individualisering

Innehåll

1. Inledning.....	4
2. Bakgrund och tidigare forskning.....	5
2.1 Debatter i media.....	5
2.2 Vad står i skollagen och läroplanen.....	5
2.3 Svårt att få hjälp som särbegåvad elev.....	6
2.4 Att hitta och se de särbegåvade barnen.....	6
2.5 Skolans anpassning till särbegåvade elever.....	7
2.6 Att motivera elever i skolan.....	8
3. syfte och frågeställningar.....	9
4. Metod.....	9
4.1 Kvalitativ intervju.....	9
4.2 Urval.....	9
4.3 Genomförande och Forskningsetiska principer.....	9
5. Resultat.....	11
5.1 Hur särbegåvade barn utmanar läraren.....	11
5.2 Hur bemöter man elever som lätt når målen.....	11
5.3 Motiverade elever.....	12
5.4 Mängden material och resurser i skolan.....	13
5.5 Att hitta en särbegåvad elev.....	14
5.6 Resultatssammanfattning.....	15
6. Diskussion.....	16
6.1 Hur definierar lärarna en särbegåvad elev.....	16
6.2 Hur arbetar lärare i årskurs 1-3 med särbegåvade elever så att de fortsätter vara motiverade i skolan?.....	16
7. Metodiskussion.....	18
8 Slutsats.....	19
Källförteckning.....	20
Bilagor	
Bilaga 1 – Informationsbrev.....	22
Bilaga 2 – Intervjufrågor.....	24

1 Inledning

Mitt intresse för särbegåvade barn kommer sig av att jag som vikarie kommit i kontakt med olika elever som ligger långt före sina klasskamrater. Jag har även under min lärarutbildning många gånger träffat elever som har svårt att nå målen på grund av olika omständigheter, men jag har märkt är att man sällan talar om de duktiga eleverna i kontakten med sina kollegor. Ofta diskuterar man de svaga eleverna och hur man ska lösa problematiken kring exempelvis Lisa i årskurs 3 som inte kommer klara målen i de nationella proven. På högskolan har vi heller inte diskuterat eller utbildats i hur vi ska göra om vi kommer i kontakt med elever som är särbegåvade, därför kom den här studien att handla om hur lärare undervisar och stimulerar särbegåvade elever i skolan.

När jag skulle starta arbetet med studien hade jag i tankarna det jag då kallade ”utmanande elever”. Det kom efter hand att visa sig i intervjuerna att många av lärarna pratade om utmanande barn som de elever som hade någon typ av problematik i skolan med koncentration eller inläring. Utmanande elever visade sig betyda olika saker beroende på vem som talade om detta, så jag valde att fokusera på de elever som var särbegåvade. Under studiens gång upptäckte jag tabun kring att över huvud taget benämna eleverna som begåvade, vilket Eva Pettersson förklarar i sin doktorsavhandling ”*Hur matematiska förmågor uttrycks och tas om hand i en pedagogisk praktik*” (2008). Hon menar att Jantelagen är en bidragande orsak till att vi inte vill benämna elever som begåvade i skolan. Att stötta och hjälpa elever som är särbegåvade visar sig ibland vara klassat som elitism menar hon (Pettersson, 2008, s. 14).

Mina intervjuer visar att lärare idag försöker så gott det går att hinna med alla elever, men på grund av att det saknas resurspersonal i klasserna får de särbegåvade eleverna arbeta mycket självständigt med uppgifter som ibland inte är speciellt utmanande eller utvecklande för dem. I en enkätundersökning som skolinspektionen genomförde 2013 visar det sig att var fjärde elev i årskurs nio anser sig få för få utmanande uppgifter (Skolinspektionen, s. 10; Mattsson & Pettersson, s. 8). Anita Kullander är psykolog och expert inom särbegåvning. Hon menar att många särbegåvade elever inte visar de kunskaper de besitter när uppgifterna blir för lätta (Lindgren, *Lärarnas tidning*, 2012). Mattsson och Pettersson pekar på att elever som inte får tillräcklig stimulans kan blir stökiga i skolan. Därmed menar de att de stökiga beteendena kan misstolkas för att läraren tror att eleven har koncentrationssvårigheter eller sociala beteendestörningar (Mattsson & Pettersson, s. 7). Därför vill jag med den här studien belysa hur viktigt det är att lärare idag börjar se och uppmärksamma särbegåvade elever mer än de tidigare gjort så att de också ges en chans att visa sina kunskaper i klassrummet och utan rädsla för att bli utpekade som annorlunda. En accepterande lärare ger accepterande elever menar Roland Persson, professor i pedagogisk psykologi (Persson, 2015, s. 10).

2 Bakgrund och tidigare forskning

”Vid skolstarten möter lärarna ett antal begåvade barn som redan kan läsa och räkna. De har alla förutsättningar att lyckas och bli framgångsrika i skolan. Många blir det också. Men för en inte så liten del av dessa barn vänds i stället det gynnsamma utgångsläget några år senare till ett skolmisslyckande”
(Engström, *Lärarnas tidning*, 2006)

2.1 Debatter i media

Arne Engström, universitetslektor i pedagogik, skriver en artikel i *Lärarnas tidning* om begåvade elever. Han menar att lärare, rektorer och andra inom skola och undervisning måste börja diskutera och planera arbetet och undervisningen för de särbegåvade eleverna så att de får stimuleras och utmanas i samma utsträckning som sina klasskamrater. Han menar att det är lärarna som avgör elevernas framgångar eller misslyckanden inför framtiden (Engström, *Lärarnas tidning*, 2006).

Anna Lagerblad, skribent för Svenska dagbladet, skriver i sin debattartikel att nio av tio särbegåvade ser tillbaka på sin skoltid som en tid som inte var så bra. (Lagerblad, *SvD*, 1:2, 2011) Eva-Lis Sirén, ordförande för lärarförbundet, skriver om särbegåvade elever som inte blir tillräckligt stimulerade i skolan och inte får tillräckliga uppgifter för att utveckla sina kunskaper inom olika ämnen. Hon menar att lärare idag inte får tillräckliga möjligheter att utföra sitt jobb fullt ut. I artikeln skrivs det att Lärarförbundets krav är att t ex minska lärarnas administrativa arbete och öka mängden speciallärare i skolorna så fler elever får stöd i sin undervisning (Sirén, *Dagens nyheter*, 2013). År 2014 vill regeringen att Skolverket ska ta fram ett material för lärare som kan hjälpa dem att hjälpa särbegåvade elever att bli stimulerade i skolan. Materialet ska ge tips och råd till lärare över vad lektionerna kan innehålla och hur de kan utformas (Thorén, *Lärarnas Tidning*, 2014).

I en intervju med Anita Kullander, psykolog och expert inom särbegåvning, menar hon att många elever med särbegåvning inte visar sina kunskaper när uppgifterna blir för lätta. Det gör att de är svåra att hitta i skolans värld. Många av barnen väljer istället att sitta av lektionerna då de inte finner anledning till att göra uppgifter de redan kan. De vill heller inte visa sina kunskaper för att inte verka annorlunda gentemot de andra eleverna i klassen (Lindgren, *Lärarnas tidning*, 2012).

2.2 Vad står i skollagen och läroplanen?

I skollagen står att

”Alla barn och elever ska ges den ledning och stimulans som de behöver i sitt lärande och sin personliga utveckling för att de utifrån sina egna förutsättningar ska kunna utvecklas så långt som möjligt enligt utbildningens mål. [...] Elever som lätt når de kunskapskrav som minst ska uppnås ska ges ledning och stimulans för att kunna nå längre i sin kunskapsutveckling.”
(skollagen, kap 3, 3§)

I läroplanen står att skolan ”(...) ska främja alla elevers utveckling och lärande samt en livslång lust att lära” (Lgr11, s.7) Skolan ska även ”låta varje elev finna sin unika egenart” (lgr11, s.7). Det står även att ”undervisningen ska anpassas till varje elevs förutsättningar och behov” (lgr11, s. 8). Den ska också gynna alla elevers lärande med stöd av deras tidigare kunskaper och språk. Man kan också läsa att ”utbildningen inom varje skolform och inom fritidshemmet ska vara likvärdig, oavsett var i landet den anordnas.”(Lgr11, s. 8) I läroplanen poängteras dock att en likvärdig undervisning inte är den samma som att alla ska arbeta med samma sak för att nå målen (Lgr11, s. 8). Eleverna ska ha ett aktivt deltagande i att vara med och planera och diskutera undervisningen efter deras ålder och mognad (Skollagen, kap. 4, 9§).

2.3 Svårt att få hjälp som särbegåvad elev

Skolan har i stort och för det mesta fokuserat på elever som är svaga och som har svårt att nå målen i ett eller flera ämnen. Undervisningen för särbegåvade barn har i princip varit obefintlig. Detta har bland de särbegåvade eleverna ibland lett till psykisk ohälsa. I skolinspektionens enkät från 2013 svarade var fjärde elev i årskurs nio att de får för få utmanande uppgifter i skolan (Mattsson & Pettersson, s. 7-8; Skolinspektionen, 2013, s. 10). Barn klarar av att utföra mycket mer om de får tillgång till rätt stimulans och utmaningar och får chans till nya erfarenheter (Mönks & Ypenburg, 2009, s. 16). Författarna till boken *Att se och möta begåvade barn* (2009), Mönks och Ypenburg, klargör att ett barn som får ett stöd anpassat efter vad barnet tycker är roligt och intressant i vardagen och i skolan utvecklas på ett bra sätt och kan komma långt i sin kunskapsutveckling (Mönks & Ypenburg, s. 17-18). Eva Pettersson arbetar vid växjö universitet och har skrivit en doktorsavhandling som heter *Hur matematiska förmågor uttrycks och tas om hand i en pedagogisk praktik* (2008). Där pekar hon på att den undervisning som idag används i skolan ”inte ger elever med särskilda förmågor i matematik det stöd och den stimulans de är i behov av för att utvecklas efter sina förutsättningar.” (Pettersson, 2008, s. 7) Roland S. Persson är professor i pedagogisk psykologi och har skrivit om begåvade barn som till en början var tänkt som ett regeringsuppdrag (2015). Han skriver i sin text att

”(...) även elever som lär sig att läsa och skriva mycket snabbt och som har lättare än de flesta andra i skolan att förstå och lära behöver också—och har likaledes rätt till—en anpassad skolsituation. Dessa elever behöver stimulans som passar deras mer avancerade färdighets- och kunskapsnivå så att de inte tappar den lust att lära som ofta karakteriserar dem.”
(Persson, 2015, s. 4)

Många gånger tar det tid att få hjälp med att bemöta barnets särskilda behov i skolan, framförallt för barn som är särbegåvade och föräldrarna får ofta höra att de borde vara glada över att barnet är så begåvat (Mönks & Ypenburg, s. 13). Författarna menar att man inom skolan många gånger fokuserar på de barn som tillhör normen eller de som har svårt att nå målen, så de särbegåvade eleverna får bara i enskilda fall hjälp att utveckla sin begåvning (Mönks & Ypenburg, s. 23-24). Vidare menar författarna att barn som inte får den här hjälpen stannar i utvecklingen och kanske på en för låg nivå (Mönks & Ypenburg, s. 28). Persson skriver även han att särbegåvade elevers kunskaper och förmåga att ta till sig kunskap väldigt lätt har setts som ett privilegium. Det har lett till att man anser att de för det mesta inte behöver någon hjälp, då de redan har kunskaperna. Han pekar på att det resoneras kring rättvisa mot de andra eleverna i klassen om man hjälpte den särbegåvade eleven vilket i sin tur leder till att det i slutändan är den särbegåvade eleven som blir den orättvist behandlade (Persson, s. 6).

2.4 Att hitta och se de särbegåvade barnen

Många gånger ses den snabba utvecklingen i förskolan som något negativt bland pedagogerna i lågstadiet för att det anses skapa problem när barnen börjar skolan och då redan kan det mesta som de ska lära sig under läsåret. Som lärare och förälder behöver man diskutera sig fram till en metod som fungerar för barnets behov (Mönks & Ypenburg, s. 46-47). Mattsson och Pettersson påpekar vikten av att synliggöra särbegåvade elevers behov av att uttrycka sina kunskaper. Om barnen ”inte får lämplig undervisning och stöd riskerar de att bli understimulerade eller att hamna i utanförskap.” (Mattsson & Pettersson, s. 7). Detta kan göra att barnet eller barnen upplevs som jobbiga i klassrummet genom att de stör de andra elevernas arbete. Att inte uppmärksamma eleverna kan göra att eleven blir ensam och sluten inför både lärare och andra barn. Detta kan i sin tur leda till att lärare och andra vuxna inom skolan tror att eleven har koncentrationssvårigheter eller sociala problem, speciellt då många barn inom spektrat ”utmärker sig genom starka känslor eller hög känslighet för sinnesintryck.” (Mattsson & Pettersson, s. 11). Göran Brante, universitetslektor i

pedagogik, skriver i sin doktorsavhandling *Lärare av idag* (2008) att eleverna behöver och kräver uppgifter och undervisning som innefattar djupare tankegångar hos dem (Brante, 2008, s. 103). Det finns en svårighet i att hitta särbegåvade elever eftersom det inte är alla som utmärker sig i klassrummet. Alltså behöver pedagogerna variera sin undervisning för att hitta dem (Mattsson & Pettersson, s. 11-12). Ett sätt är att lärare kan använda sig av IQ-tester på de elever som ofta hamnar i konflikter då deras negativa beteende kan bero på att de helt enkelt är särbegåvade (Mattsson & Pettersson, s. 12).

Hos många särbegåvade barn finns ett oftast perfektionistiskt uttryck där barnen vill klara av att lösa problem och uppgifter på egen hand och så bra som det går. Detta gör att många av de särbegåvade barnen inte börjar prata förrän de kan hantera språket tillräckligt bra. Från att inte prata alls till att börja prata nästan helt korrekt kan vägen vara kort (Mönks & Ypenburg, s. 49-50). Man talar om att särbegåvade barn som ettåringar kan ha ett passivt ordförråd som uppgår till cirka 100 ord, vilket motsvarar ordförrådet hos en normalbegåvad tvååring (Mönks & Ypenburg, s. 51). Än en gång påpekar författarna att man som förälder och lärare behöver stötta barnets behov att utvecklas i sin egen takt för att man inte ska skapa störningar i barnets utveckling (Mönks & Ypenburg, s. 53). Pettersson skriver att elever med matematiska förmågor visar sig genom att de tänker och arbetar snabbt. Det har också visat sig att de är aktiva under lektionerna men också är självständiga och deras provresultat är väldigt bra. Detta resultat har framkommit genom en enkät som genomfördes med 180 stycken lärare som arbetar i grundskolan (Pettersson, 2008, s. 7).

2.5 Skolans anpassning till särbegåvade elever

Särbegåvade barn är väldigt nyfikna och frågar som inleds med ett ”varför” börjar långt mycket tidigare än hos normalbegåvade barn. Barnen kan också ses som väldigt påfrestande eftersom de hela tiden vill lära sig nya saker. Tack vare sin energi så har de möjlighet att koncentrera sig inte bara på en uppgift, utan kanske på två eller tre stycken samtidigt för att deras minne är så bra (Mönks & Ypenburg, s. 48-49). Skolan

”(...) ska främja alla barns och elevers utveckling och lärande samt en livslång lust att lära. [...] Barn och elever ska ges stöd och stimulans så att de utvecklas så långt som möjligt.” (Skollagen 2010:800 kap 1, 4§)

Göran Brante, universitetslektor inom området didaktik och pedagogik på Göteborgs universitet, belyser vikten av en individualiserad undervisning och att alla elever är en individ var och en för sig som därför behöver att lärare och andra inom skolans väggar anpassar undervisningen efter elevens nivå och förkunskaper för att eleven ska kunna utvecklas i den takt den behöver för att komma så långt som möjligt (Brante, 2008, s. 81). Anders Persson, professor i utbildningsvetenskap, menar att skolan behöver anpassa sig efter alla typer av elever för att kunna utbilda dem så långt det är möjligt för varje individ (Persson, 2004, s. 156). Brante förklarar det komplicerade i att individanpassa undervisningen då man som lärare inte har likadan kontakt och relation till alla barn i klassen eftersom alla är sin person med olika beteenden och sociala uttrycksförmågor (Brante, s. 81). Mattsson och Pettersson menar att barn som inom ett eller flera ämnen kommit långt utvecklingsmässigt ska ha stöd genom en undervisning som ger eleven utmaningar på dess nuvarande kunskapsnivå. Som elev behöver man inte ha en diagnos för att få stöd av specialpedagog eller få anpassat material. Därför kan man inte ta för givet att en undervisningsmetod fungerar för alla elever. Mattsson och Pettersson påpekar att en specialanpassad undervisning för särbegåvade elever syns allt för sällan i skolan då många anser att det ses som elitism (Mattsson & Pettersson, s. 6, 7). Detta pekar även Pettersson på då hon beskriver begåvning. Hon menar att vår relation till ordet begåvning är ansträngd och att vi inte gärna pratar i de termerna när det gäller skolämnen. Hon menar att Sveriges Jantelag är en bidragande orsak till att vi inte gärna talar om det. Ingen ska vara bättre eller kunna mer än någon

annan. Hjälper man till att fortsätta utveckla de här förmågorna menar hon att det klassas som elitism (Pettersson, s.14).

2.6 Att motivera elever i skolan

Gunilla Ladberg, pedagog och författare av boken *Alla barns skola? Att undervisa utsatta barn... och alla andra* (1994), framhåller att det är viktigt för barnen att vara motiverade i skolan eftersom de är där för att lära. Ladberg skriver att varje individs motivation ändras allt eftersom man åldras. Små barn kan bli motiverade av att exempelvis göra en faktauppgift om brandkåren och dess jobb för att i slutet på temaveckorna träffa brandmän och få åka i brandbilen, medan äldre elever blir motiverade av att göra någonting som de vet kommer hjälpa dem i de fortsatta studierna. Som elev är det viktigt att känna sig sedd och bekräftad för att man ska vilja genomföra uppgifterna som man tillsammans med läraren kommit fram till ska genomföras (Ladberg, 1994, s. 107-108, 183). Håkansson, docent, och Sundberg, professor i pedagogik, menar att man antingen är motiverad eller så är man det inte, det handlar om ”vilken typ av drivkraft som aktiveras i den enskilda situationen, och vilken målorientering som vägleder agerandet” (Håkansson & Sundberg, 2012, s. 145).

Ingrid Carlgren och Ference Marton, professorer i pedagogik, har intervjuat olika lärare om deras undervisningsmetoder. En lärare berättar hur han försöker få eleverna motiverade och menar att eleverna är svåra att motivera, speciellt i svenska där eleverna inte ser någon nytta med att studera det svenska språket. Han berättar att eleverna brukar få arbeta med så kallade stenciler för att de tycker att det är kul. Läraren upplever det svårt att individualisera lektionerna för de elever som är väldigt duktiga, framförallt att hitta ett lämpligt material att arbeta med (Carlgren & Marton, 2001, s. 35).

””De får hålla på med samma saker istället för att gå vidare till mer avancerade saker som de egentligen skulle klara av om de hade lite hjälp. Men nu blir det kvantitet bara för att man inte har tid att hjälpa dem utan måste hjälpa andra.””
(Carlgren & Marton, 2001, s. 35)

Elever som tycker uppgifterna är lätta får efter avslutad grunduppgift arbeta med ett extramaterial medan de elever som har det lite svårare inte behöver göra exakt alla uppgifter (Carlgren & Marton, s. 35). ”[...] att göra uppgifter som eleverna tycker är roliga, att försöka fånga elevernas intressen, se till att det eleverna gör har en mottagare eller att eleverna får problem att lösa” (Carlgren & Marton, s. 57) är en del i att få eleverna motiverade i skolarbetet.

”Uppgifterna behöver vara utmanande, meningsfulla och dynamiska och stödjas av varierad undervisning i ett klassrumsklimat som premierar ansträngningar och där dessutom elever inte blir straffade eller förödmjukade för misstag eller för att de har olika sätt att lära sig, som till exempel att vissa tar längre tid på sig eller behöver assistans.”
(Håkansson & Sundberg, 2012, s. 147)

Göran Brante menar att lärare idag vet att läroplanen belyser vikten av ett elevdeltagande i planeringen, men att många lärare inte hinner eller vill låta eleverna vara med och bestämma och komma med idéer och tankar kring lektionerna (Brante, s. 82). Vidare fortsätter Håkansson och Sundberg att förklara att en miljö i skolan som inte känns välkomnande eller där eleverna inte känner sig accepterade eller respekterade av sina klasskamrater eller personal inte heller ger eleverna motivation till att lära sig. Detta leder i väldigt många fall till att eleverna inte avslutar sina studier eller får lägre betyg än de egentligen borde ha om de hade haft motivationen att prestera bättre (Håkansson & Sundberg, s. 149).

3 Syfte och Frågeställningar

Syftet med undersökningen är att lyfta fram hur några lärare i årskurs 1-3 individualiserar undervisningen och skoluppgifterna för särbegåvade elever. Syftet är också att se hur de arbetar med särbegåvade elever för att de ska fortsätta vara motiverade i skolan.

mf Hur definierar lärarna en särbegåvad elev?

mf Hur arbetar lärare i årskurs 1-3 med särbegåvade elever så att de fortsätter vara motiverade i skolan?

4 Metod

4.1 Kvalitativ intervju

Jag valde att genomföra en kvalitativ intervju eftersom jag inte var ute efter kvantitet, utan ville veta hur lärare i skolan idag upplever att de handskas med särbegåvade elever i skolan. Med kvalitativ intervju menar Kvale att man tar del av informanternas perspektiv omkring ett ämne, i det här fallet särbegåvade elever (Kvale & Brinkmann, 2010, s. 39). Informanterna berättar och beskriver exempelvis olika händelser och arbetssätt på ett så informativt sätt som möjligt (Kvale & Brinkmann, s. 43) Svaren på intervjufrågorna grundar sig på informanternas egna erfarenheter inom yrket.

4.2 Urval

Med urval menar Rosenqvist och Andrén (2006) de personer som man har valt till studien utifrån en större gruppering. Som forskare kan man genomföra ett urval på många olika sätt. Bland annat genom fruktbarhetsprincipen. Den går ut på att man väljer ut de informanterna som man tror har mycket information att dela med sig av till studien (Rosenqvist & Andrén, 2006, s. 61).

Jag valde att genomföra intervjuer med sju lågstadielärare, alla kvinnor, som arbetar på en lågstadieskola i ett mindre samhälle. Intervjuerna gjordes med alla utom en av lärarna på skolan för att få ett brett spann av årskurser och infallsvinklar. Bortfallet av en informant berodde på sjukdom, därför står det i informationsbrevet att det är 8 deltagare då det var det tänkta antalet informanter från början. Jag är bekant med alla informanter sedan tidigare vilket gör att jag kan ha haft en förförståelse för vad jag tror att de skulle komma att svara på frågorna och det skulle ha kunnat påverka min tolkning av svaren något. Kvale menar att förhållandet mellan intervjuare och informant har en betydande roll för intervjun och kan leda till olika resultat (Kvale & Brinkmann, s. 322).

4.3 Genomförande och forskningsetiska principer

Tillsammans med min handledare skrev jag ett informationsbrev som jag sedan mailade ut till deltagarna där de fick förfrågan om att delta. Jag bifogade samtidigt intervjufrågorna så att informanterna i lugn och ro kunde fundera över svaren. Detta är enligt Rosenqvist och Andrén ett bra sätt, men kan leda till att informanten väljer att läsa på kring ämnet och få andra infallsvinklar än sina egna tankar istället (Rosenqvist & Andrén, s. 73). Informationsbrevet och intervjufrågorna skrevs innan studien blivit placerad inom det exakta ämnet vilket medför att ord och som exempelvis "utmanande" har bytts ut till "särbegåvad" längre in i studien. Frågorna behandlar dock samma ämne, men med helt andra ordval. Innan intervjun startade hade alla i informationsbrevet informerats om att de i den färdiga studien kommer att förbli anonyma, att eventuella namn som omnämns i uppsatsen är fingerade och att allt inspelat material och annat som kan härledas till var och en av deltagarna kommer att förstöras och raderas efter färdigställd uppsats (Rosenqvist &

Andrén, s. 60). Jag valde att ha formella intervjuer med lärarna. Den formella intervjun beskrivs i Rosenqvist och Andrén's bok som ett intervjutillfälle där man har förberett frågor som ska diskuteras vilket gör att den är mer styrd än en informell intervju som beskrivs mer som ett samtal. Genom en formell intervju har man som forskare lättare att se skillnader och likheter i informanternas svar eftersom man har frågor att utgå ifrån. (Rosenqvist & Andrén, 71-72). Lärarna gruppintervjuades två och två. Det var bara en av de sju informanterna som jag gjorde en enskild intervju med då hon inte kunde vara med på någon av de andra informanternas bestämda tid. Jag valde att ha små gruppintervjuer på grund av att jag ville få igång en eventuell diskussion kring ämnet särbegåvade elever, men också för att spara tid för både mig och informanterna. Jag valde att genomföra intervjuerna i lärarnas respektive klassrum där vi kunde sitta ostört och prata. Vi satt placerade vid ett gruppbord där alla deltagarna i vardera grupp såg och hörde varandra bra. Intervjuerna spelades in i en ljudupptagnings-app på mobilen. Några frågor har lagts till och tagits bort mellan intervjutillfällena då jag märkte att de inte var relevanta för ämnet. Vilka de frågorna är står skrivet intill dem i dokumentet som är bifogat på sidan 24. Efteråt lyssnades intervjuerna igenom och transkriberades en efter en. På så vis kunde jag jämföra resultaten med varandra och kunde se eventuella skillnader i informanternas svar. På så vis kunde jag också se hur relevanta svaren var för min studie och vilka svar jag kunde använda mig av för att besvara syfte och frågeställningar (Rosenqvist & Andrén, s. 132).

Inom forskning behöver man förhålla sig till ett antal forskningsetiska råd för att man inte ska kunna känna igen en specifik person genom deras namn eller arbetsplats (Rosenqvist, Andrén, s. 60). Det kan exempelvis vara en lärare, präst, läkare eller egentligen vem som helst som inte ska kunna bli igenkänd genom en forskningsstudie. Andra viktiga riktlinjer att tänka på när man ska forska är informerat samtycke och konfidentialitet menar Steinar Kvale (Kvale & Brinkmann, s. 88). Med informerat samtycke menar Kvale att de tillfrågade personerna informeras om studiens syfte och hur det är tänkt att man som forskare ska genomföra studien. Kvale skriver också att det innebär att deltagarna frivilligt deltar och får avsluta sitt deltagande när man vill utan att meddela anledning (Kvale & Brinkmann, s. 87). Jag har, enligt Kvales råd, via informationsbrevet informerat alla deltagare om konfidentialitetskravet vilket betyder att deltagarna tagit del av information om att de i studien skulle förbli anonyma (Kvale & Brinkmann, s. 88). Vidare informerades informanterna om att allt inspelat och skrivet material skulle förstöras efter avslutad studie, och under pågående studie lagras på ett sådant sätt att ingen annan kan se det. Alla deltagare har fingerade namn och skolan där studien utförts benämns inte med namn alls. Alla deltagare tog även del av att det som framkom från intervjuerna inte skulle användas i andra sammanhang än i studien och att all information som framkommit bara skulle hanteras av mig och min handledare (Kvale & Brinkmann, s. 88).

5 Resultat

5.1 Hur särbegåvade elever utmanar läraren

Som utmanande elev tänkte de flesta av informanterna på elever som har svårt att nå målen, koncentrationssvårigheter eller någon annan typ av problematik. Ett fåtal av informanterna har tänkt på en utmanande elev som en elev som har lätt för sig (är särbegåvad). Laila menar att

”en utmanande elev kan ju vara en elev som är väldigt, väldigt duktig som egentligen inte skapar några bekymmer eller någonting, men som jag måste ligga hela tiden steget före. Hur ska jag göra för den här ligger så långt fram jämfört med alla andra. Hur ska jag få den att utvecklas egentligen i en bra takt, det är också en jätteutmaning.”

När intervjupersonerna började fundera över de elever som kunde betraktas som utmanande för att de var särbegåvade, så sågs dessa elever som en utmaning genom att läraren hela tiden behövde ligga steget före med uppgifterna. Malin nämner en elev som hade det lätt för sig, men som inte gjorde mer än som behövdes för att extrauppgifterna var tråkiga. Om extrauppgifterna var för lätta eller för tankemässigt utmanande för eleven framgår inte. Informanterna menar att resurserna och tiden inte räcker till för att hjälpa de särbegåvade eleverna nog mycket, utan tiden behöver användas till eleverna som måste kämpa för att nå målen. Sofia anser att

”det är det gamla klassiska att resurserna inte räcker till, tiden räcker inte till, men den strukturen vi har i klasserna nu där nästan hälften av eleverna har utländsk bakgrund med primära behov, språkbehov, så är det klart att de äter upp oss tidsmässigt.”

Karin fortsätter

”det här kan ju bli ett problem, som Sofia säger, att vi räcker inte till, vi har inte resurserna eller tiden och möjligheten att kunna hitta uppgifter som är tillräckligt motiverande för de här (särbegåvade) eleverna och det kan ju faktiskt leda till att de kan bli störande istället i klassrummet. (...) Det kan hända, men det händer inte så ofta.”

5.2 Hur bemöter man elever som lätt når målen?

Alla är eniga om att man behöver individanpassa uppgifterna och individualisera undervisningen för alla elever. Framförallt behöver man ge eleverna mer utmanande uppgifter, t.ex problemlösningar så att eleverna stimuleras och inte börjar tycka att skolan är tråkig för att de inte får tillräckligt kunskapsgivande uppgifter. Sandra och Laila hade en elev som fick byta årskurs för att barnet tyckte att det var för lätt i sin dåvarande klass. Sandra och Laila påpekar att om eleven inte själv sagt att uppgifterna var för lätta under ett utvecklingssamtal hade detta troligen inte upptäckts och bytet av årskurs hade inte genomförts på grund av att eleven i vanliga fall är väldigt tystlåten. Alla intervjupersoner nämner eleven som exempel för vad man kan göra med elever som kommit väldigt långt i sin inläring. De är också överens om att man behöver individualisera undervisningen för de särbegåvade eleverna mer än övriga för att de ska fortsätta vara intresserade av att lära och utvecklas. Malin berättar att hon låter de duktigare eleverna vara med på alla genomgångar så att hon ser att eleverna hänger med och därefter får de arbeta med ett eget material som är mer utmanande än de andra barnens uppgifter. Är de flera elever som ligger före får de arbeta i grupp med problemlösning.

Laila menar att man behöver ligga steget före med de här eleverna då de ofta arbetar väldigt fort och kräver uppgift efter uppgift och Jenny menar att det många gånger handlar om kvantitet och inte kvalitet på uppgifterna i såhär låga åldrar, barnen vill mest producera. Det är vanligare i de högre årskurserna med kvalitén när det är dags att sätta betyg. Svårigheten i att anpassa uppgifterna i de olika ämnena skiljer sig åt bland informanterna. Ungefär hälften anser att det är lättare att hitta

uppgifter att arbeta med i svenskan för de särbegåvade eleverna medan andra menar att det är lättare att hitta uppgifter i matematik och så vidare, men alla är eniga om att man i svenskan kan ge eleverna svårare böcker om de är bra på att läsa och i maten ger man dem problemuppgifter. Sofia och Karin refererar till tidigare erfarenheter i sitt arbete där de haft klasser med 30-talet elever. Karin menar att det vid så stora klasser inte finns en möjlighet att hinna med alla elever varenda lektion även om föräldrar och fritidspersonal fanns tillgängliga som stöd då och då. De duktiga eleverna fick många gånger agera ”minifröken” och hjälpa eleverna som hade det lite svårare eller som inte kommit lika långt som dem. Hon fortsätter berätta att

”Så klart var det till viss del bra för dem också att få känna att de fick hjälpa till och känna sig duktiga, men samtidigt så var ju det mitt jobb som jag helt enkelt inte han med och man fick väldigt dåligt samvete som lärare eftersom jag bara hade tid för de elever som verkligen hade det svårt.”

Jämförelsevis med elever som har svårt att nå målen och de särbegåvade så menar informanterna att det krävs att man har en bra relation med hemmet så man som lärare och förälder kan hjälpas åt att stötta eleven. Vidare kan man låta eleven, som har svårt att nå målen, ha tillgång till hjälpmedel som t.ex. datorer och iPads för att skriva eller söka information på. I matematiken finns dataprogram som tillhör läromedlet som används. Därigenom kan de elever som inte tycker om att skriva med penna genomföra och besvara uppgifterna via tangentbordet istället.

I en av klasserna har de börjat med läxhjälp under lektionstid vid tre tillfällen i veckan och det har fungerat väldigt bra för elever som behöver lite extra hjälp. Likvärdigt är att elever som har det svårt i skolan och de som är särbegåvade får själva vara med och välja ut material och man försöker hitta bra och konkret läromedel som hjälper eleven att nå målen eller utvecklas utöver målen. Eleverna som med lätthet når målen får själva välja om de vill ha matteläxa eller inte.

I alla årskurserna arbetar man i grupper, men grupperna är uppdelade på olika sätt, antingen är de statistiska eller icke statistiska. I årskurs 1 har man valt att arbeta med en stor grupp på tre pedagoger som delas upp i icke-statistiska grupper för att eleverna ska kunna vara i en grupp som passar dem beroende på ämne, koncentrationsförmåga, lugna och röriga elever osv.

5.3 Motiverade elever

Laila och Sofia berättar att de flera gånger stött på elever som är särbegåvade men som helt tappat lusten för skolan och gör minsta möjliga trots att man vet att de kan prestera mycket mer. Alla informanterna menar att man behöver hitta uppgifter och saker som intresserar de här eleverna för att försöka få igång lågan i dem igen, vilket inte alls är lätt när man har en elev som bara inte vill göra något alls. Sandra och Laila menar att det är viktigt att prata med barnen, trots att de är små, om vad de vill göra i framtiden. Sandra berättar att hon brukar prata med barnen om

”varför det är viktigt att kunna vissa saker och att det jag som lärare säger inte är något som jag hittat på utan det är faktiskt någon som bestämt det.”

Maria menar dock att

”eleverna är för små för att förstå och koppla samman skolan och undervisningen med vuxenlivet för att det ligger för långt fram i livet.”

Malin tycker att det är de omotiverade eleverna som är de svåraste att arbeta med just för att de inte vill arbeta och man försöker hitta sätt att få dem att göra det. Även om eleverna är duktiga så kan de helt enkelt ha tröttnat på skolan och då kan man använda sig av t.ex. guldstjärnor när den klarat uppgifterna, låta barnen vara med och bestämma de uppgifter som ska göras eller tidsbegränsa

arbetet så att det inte känns övermäktigt för dem. Maria menar att det framförallt är viktigt att man peppar och stöttar eleven så mycket det går för att den inte ska sluta kämpa och förlora sitt självförtroende. Det är också viktigt att sätta sig ner med eleven och prata om vad som är svårt och att alla är bra på olika saker även i skolan. Jenny påpekar att

”Det är viktigt att nöja och glädja sig för minsta lilla framsteg och verkligen visa det för både eleven och vårdnadshavaren.”

Jenny nämner att elever som egentligen kan mycket och är duktiga, men som exempelvis tycker det är jobbigt att skriva, har fått datorer eller annat hjälpmedel. Andra har fått en resurs, vilket varit svårt att få tag i, vid sin sida som vid avslutade uppgifter tillsammans med eleven gör något roligt som en belöning för bra utfört arbete. Det kan exempelvis vara att spela någon form av spel som eleven tycker om.

5.4 Mängden material och resurser i skolan

Svaren kom att skilja sig bland informanterna då några ansåg att det fanns ganska bra material att tillgå medan andra tvärt sa nej till att det fanns något material som passade bra i undervisningen. Alla var eniga om att resurspersoner var något som saknades nästintill helt på skolan. Sofia och Karin menar att man kan välja material och uppgifter från en högre årskurs till de särbegåvade eleverna i årskurs ett och två, men på grund av att skolan är en F-3 skola nu istället för en F-6 skola så är det svårare att hitta bra material till årskurs 3 eftersom mellanstadiet finns i andra lokaler en bit bort. Där i mellan finns inget samarbete och lärarna träffas inte så ofta annat än när det är möten. Sofia påpekar att det varje år köps in extra läromedel till de elever som har det svårt och lätt att nå målen så att man ska ha lite variation för eleverna. Jenny menar att man som lärare ska individualisera undervisningen men att man

”[...] inte har tid att hitta ett anpassat material till exakt alla elever i klassen. [...] Speciellt inom matematiken kan det vara svårare att hitta ett konkret material medan man i svenskan skriver utefter sin förmåga och kan välja en lättare bok med lättare texter.”

Detta gör att svenskan blir lättare att individualisera tycker Jenny och Maria. För de riktigt duktiga eleverna kan det också vara svårt att hitta material tycker Jenny, som menar att man behöver plocka fram bra problemlösningar. Alternativt kan eleverna, om de visar att de klarar av matteuppgifterna bra, få prova att göra en annan årskurs matte bara för att variera uppgifterna. Malin berättar att hon tycker att det är svårt att hitta bra material till särbegåvade elever om man inte får tag i ett bra och konkret material från en högre årskurs. Även hon påpekar att samarbetat med mellanstadiet inte är lika bra som tidigare efter att de flyttat till andra lokaler en liten bit därifrån. Hon tycker också att

”det är lättare att hitta läromedel och material till eleverna i årskurs ett eftersom de redan när de börjar befinner sig i ett så brett spann kunskapsmässigt vilket gör att man blandar materialet mer där redan från början.”

Sandra nämner att ingen i kommunen längre har hand om vare sig språk- och lärotek eller datateket vilket gör att ingen vet vad som egentligen finns att tillgå. Det finns inte längre någon speciallärare att tillgå på skolan och detta försvårar arbetat genom att ingen kan hjälpa lärarna att vägleda dem i arbetet kring de svaga eleverna och än mindre de särbegåvade eleverna. Många av informanterna lägger ner tid på att besvara den här frågan lite extra där de påpekar att det i klassrummen idag finns för få vuxna som kan hjälpa till när det behövs. Malin menar att

”Även särbegåvade elever kan ju behöva specialpedagog för att få hjälp i undervisningen, men det sätts sällan in eftersom de här eleverna många gånger är självgående.”

Sandra anser också att alla lärare på skolan behöver kompetensutbildas inom området som berör barn med särskilda behov. Genom dem kan alla ge varandra tips och idéer kring elever som har det svårt, men även de som har lätt att nå målen eftersom dessa skulle kunna ha någon typ av diagnos som gör att de är särbegåvade. Många av informanterna nämner att de blir stressade av elever som är särbegåvade, men också av barnen som har svårt att nå målen. Stressen kommer av att de hela tiden behöver ligga steget före för att hitta material till eleverna som behöver mer stöd, men framförallt de som är särbegåvade och kräver mer i sin kunskapsutveckling. Malin menar att man

”som lärare behöver tänka till mer när man har sådana (särbegåvade) elever i klassen. Man behöver se över målen och om eleven når upp till dem så måste man ju ta fram någonting annat som ger dem utveckling och mer kunskap utöver den grundläggande de redan har.”

Hon fortsätter berätta att

”De svaga eleverna kräver inte lika många uppgifter i och med att de arbetar långsammare.”

men stressen blir en annan på grund av att de istället har svårt att hinna med att nå målen innan läsåret är slut. I intervjun med Jenny och Maria pratar vi många gånger om elever vars beteende utmanar på grund av att de tycker att skolan är tråkig eller att de har koncentrations- och inlärningssvårigheter. Maria berättar att hon tror att många lärare slutar arbeta med yrket för att de blir stressade av elever som är stökiga på grund av uttråkning. Hon menar att de inte klarar av att hantera stressen och anser det lättare att lämna yrket helt istället. Jenny påpekar att

”Man får dessutom inte hjälp med de här eleverna i tid eftersom väntetiderna hos HAB och BUP är upp till 2 år.”

De särbegåvade eleverna kan vara de elever som har just utåtagerande beteende även om det inte hör till vanligheterna menar bland annat Sofia och Karin. Det är svårt som stressad lärare att behålla lugnet och det märker barnen direkt vilket förvärrar situationen och relationen ytterligare om man redan tycker att situationen är påfrestande med elever som är stökiga, framförallt när det är svårt att få tillgång till en eller flera resurspersoner i klasserna.

5.5 Att hitta en särbegåvad elev

Sofia och Karin berättar att man märker de särbegåvade eleverna nästan på en gång när man träffar dem. Karin menar att de särbegåvade eleverna många gånger är väldigt socialt utvecklade och man hör på talet att man kan föra ett helt annat resonemang med dem än med andra elever i klassen. Malin tillägger att de oftast blir färdiga mycket fortare än de andra barnen, men hon påpekar att

”även de elever som inte gör speciellt mycket i skolan för att de tycker att det är tråkigt eller för lätt kan vara särbegåvade men de är så klart svårare att upptäcka eftersom man inte ser deras prestationer.”

Sandra skriver i ett mail till mig i efterhand att även hon tycker att man märker de särbegåvade väldigt fort i skolan.

”Det märks både under lektioner (genomgångar, eget arbete, grupparbete, observationer) och frågor du ställer till eleven. Sen har vi ju alla diagnoser, prov och kartläggningar som görs i olika ämnen och som tydligt visar hur långt eleven har kommit i sin kunskapsutveckling. Även under utvecklingssamtalen kan det både via elev och föräldrar komma fram att eleven själv tycker att det är för lätt och att det därför inte är så roligt att jobba då de aldrig får några utmaningar.”

5.6 Resultatsammanfattning

Resultatet visar att många av informanterna anser sig ha för lite tid med särbegåvade eleverna för att kunna ge dem de utmaningar de egentligen kräver. Mycket av tiden läggs på elever som har svårigheter att uppnå målen i skolan då de behöver stöttning och hjälp på ett annat sätt gentemot de särbegåvade eleverna. En av informanterna menar att det ibland kan leda till ett störande beteende hos särbegåvade elever då de inte får den uppmärksamhet och kunskapsutveckling som de egentligen kräver. Att inte få de utmaningarna man behöver som särbegåvad elev kan leda till brist på motivation och att man tappar lusten till att lära helt. Därför är det viktigt att hitta ett material som är både utmanande, utvecklande och tilltalande för särbegåvade barn. Därför låter informanterna eleverna delta i valet av uppgifter för att de ska få känna sig delaktiga i sin utbildning. Detta gäller både särbegåvade barn och de som har svårt att nå målen. De särbegåvade eleverna får exempelvis välja om de vill ha matematikläxa och i så fall vilka uppgifter man ska göra.

Gällande valet av passande material är informanterna överens om att man i svenska kan välja en svårare bok om man är duktig på att läsa, eller använda sig av problemlösningssuppgifter inom matematiken. Dock råder delade meningar om vilka ämnen det är lätt att hitta material till. Det visar sig också att informanterna har delade meningar kring om materialet på skolan är bra. Några anser att det finns bra material att tillgå medan vissa inte alls är nöjd över materialtillgången. För eleverna i årskurs 3 känns det något problematiskt för informanterna att hitta ett svårare material eller svårare uppgifter då de inte kan se direkt vad som finns att tillgå i årskurs 4:as materialförråd. Mellanstadiet ligger nämligen inte i samma byggnad längre som tidigare och det finns inget samarbete klasserna emellan. Varje höst köper lärarna ändå in material som ska passa alla elever, men det anses bland några av dem vara lättare att få ett givande material i årskurs 1 där kunskapsspannet är brett redan vid start. Det finns ett lärotek i kommunen, men på grund av att ingen verkar vara ansvarig över det vet ingen egentligen vad som finns att tillgå menar Sandra.

Individualiserad utbildning och material är särskilt viktigt för de särbegåvade eleverna, menar informanterna, men behöver lägga tyngd vid att hitta ett lockande material som inte gör dem uttråkade och omotiverade då Malin tycker att det är de omotiverade eleverna som är svårast att arbeta med då de många gånger blir sittandes vid sin bänk utan att genomföra en enda uppgift ordentligt. Informanterna menar att de blir stressade av att ha elever som är särbegåvade då man alltid behöver ligga steget före dem. På grund av att man har många olika elever i klassen är det nästan en omöjlighet att individanpassa tiden i skolan till exakt alla elever.

Några av informanterna, bland annat Sandra, trycker på att kompetensutbildning är väldigt viktigt för alla inom skolan. Framförallt behövs mer kompetensutbildning som berör elever med behov av särskilt stöd så man tillsammans i skolan kan komma fram till en lösning för specifika elever som kräver mer tid av lärarna.

6 Diskussion

Det finns väldigt lite svensk forskning om särbegåvade barn i skolan. De studier som finns är många gånger utländsk vilket inte kan ge fullständig information om hur det fungerar i arbetet med särbegåvade elever här i Sverige. Men den forskning och hjälpmaterial som finns har ändå varit till hjälp när jag ska diskutera arbetet med särbegåvade elever. Skolverkets stödmaterial är lättläst och fullt möjligt att utnyttja inom skolan idag då de skriver att det troligtvis kommer "[...] gynna även andra elever och undervisningen i stort." (Mattsson & Pettersson, s. 13) Mattsson och Pettersson tankar har hjälpt mig se hur man bör definiera särbegåvade elever inom skolan och det stämmer till viss del överens med vad informanterna har sagt i sina intervjuer.

6.1 Hur definierar lärarna en särbegåvad elev?

Genom Mattsson och Petterssons stödmaterial till lärare i skolan får man som läsare ta del av hur de tänker kring identifieringen av särbegåvade elever. De menar att det egentligen inte finns något bestämt sätt med vetenskaplig grund som identifierar de särbegåvade eleverna (Pettersson & Mattsson, s. 9) Pettersson menar samma sak, det finns ingen precis beskrivning av särbegåvade elever. Det verkar variera från tid till tid och beroende på vem man talar med. Hon menar att det finns flera hundra olika sätt att beskriva särbegåvade elever på (Pettersson, s. 17). Under intervjuerna tog jag del av informanternas erfarenheter kring särbegåvade elever och under sista rubriken beskriver några av dem hur de definierar och hittar de särbegåvade eleverna i skolan. Bland annat utmärker sig eleverna genom att ha ett väl utvecklat språk och det går att föra mer resonemang och tankar med dem än hos andra barn. Man ser de särbegåvade genom exempelvis diagnoser och kartläggningar som visar hur långt eleven har kommit, vilket även Mattsson och Pettersson pekar på då de säger att "En kartläggning kan ringa in en elevs förutsättningar och behov (...)" (Mattsson & Pettersson, s. 11). Det verkar generellt bland informanterna som att de flesta tycker att de är ganska lätt att märka de särbegåvade barnen i skolan. Men liksom Mattsson och Pettersson pekar även en av informanterna på att det också kan finnas svårigheter att se de särbegåvade eleverna i och med att de kan låta bli att prestera under lektioner och provtillfällen på grund av att de anser uppgifterna för lätta och tråkiga för dem att genomföra eller att de helt enkelt inte utmärker sig på något speciellt vis beteendemässigt (Mattsson & Pettersson, s. 9, 11). Gällande den beteendemässiga delen så skriver också Persson att det inte är så konstigt att en del av de särbegåvade eleverna döljer sina kunskaper. Han menar att alla barn vill ju vara som alla andra, ingen vill egentligen sticka ut. Att vara som alla andra är att hålla samman den grupp man vistas i. Han menar att de särbegåvade eleverna därför medvetet väljer att låtsas om att det inte förstår uppgifterna. Likt tidigare litteratur¹ styrker Persson att särbegåvade elever som inte får visa sina kunskaper, eller som hindrar sig själva från att göra det, leder ofta till negativa tankegångar. De utvecklas inte heller socialt eller emotionellt, vilket så småningom kan leda till depression (Persson, s. 9). Jag vill mena att allt det här pekar direkt på hur viktigt det är att vi ser de särbegåvade eleverna i skolan även om det krävs mycket av oss som lärare. Så klart vill ingen vuxen någonsin att ett barn ska bli åsidosatt på grund av sina kunskaper, men det visar än mer hur viktigt det är att vi planerar vår tid väl för att få alla elever att hänga med i skolan vare sig man är särbegåvad eller har svårt att nå målen.

6.2 Hur arbetar lärare i årskurs 1-3 med särbegåvade elever så att de fortsätter vara motiverade i skolan?

I min intervju talades det om en elev som fick byta årskurs på grund av att hen ansåg att skolan var tråkig och att hen redan kunde allting som läraren delade ut i uppgiftsväg. Kanske skulle årskursen över ge mer stimulans åt elevens kunskapsutveckling, vilket det visade sig göra för eleven som

---

¹ Se exempelvis
Mönks & Ypenburg (2009) sidan 53
Mattsson och Pettersson sidan 7-8

ligger högre än så kunskapsmässigt. Pettersson ger exempel på en sexårig elev som flyttats upp till årskurs två under mattelektionerna och har fått en ny, svårare mattebok. På en fråga om vad han tyckte om det svarar han: *”Det var samma skit, fortfarande bara att fylla i plus och minus.”* (Pettersson, s. 13) Därmed är det inte så enkelt att bara byta klass för de särbegåvade eleverna. Uppgifternas utförande var, enligt eleven, detsamma och därmed ingen utmaning för honom, han krävde mer än så (Pettersson, s. 13). Mönks och Ypenburg menar att man inte kan låta alla särbegåvade hoppa över en årskurs utan det är olika beroende på vad som passar en enskild individ. De menar också att det är viktigt att tänka på det sociala samspelet mellan eleven och de, eventuellt flera år, äldre klasskamraterna. Vidare menar de att ett årskursbyte ska vara ett komplement och inte en direkt åtgärd (Mönks & Ypenburg, s 129). Informanterna i min studie gjorde precis så med sin särbegåvade elev. De lät eleven ha en provotid i nya klassen för att sedan utvärdera om det fungerade bra eller inte.

Tidigare fanns ingen plan för hur man skulle handskas med särbegåvade barn i skolan. Förr fanns bara rekommendationer som Europarådet utfärdat, men man var ändå tydlig med att man behövde vara försiktig med att anpassa undervisningen för mycket till elever och att de inte skulle ”skiljas från sina klasser och erbjudas undervisning i så kallade ”elitskolor” (Pettersson, s. 17). Detta har i och med Lgr11 kommit att utvecklas något då det tydligt står att alla elever ska ha tillgång till en undervisning som är anpassad till elevens förutsättningar och behov (Lgr11, s. 8). Därmed inte sagt att eleverna ska flyttas till elitskolor, men undervisningen ska anpassas så att de får uttrycka sina kunskaper även i sitt vanliga klassrum utan att det ska ses som elitism.

Informanterna försöker individanpassa varje särbegåvad elevs utveckling i den mån de hinner. Tyvärr visar det sig att elever som har svårt att nå målen tar mycket tid från andra elever i skolan. Det saknas resurser som ska finnas till för att hjälpa elever och lärare. Med fler vuxna personer i klasserna skulle det finnas mer tid att individanpassa uppgifterna och undervisningen för fler elever. Mina tankar kring det här är att man som lärare vill hjälpa alla elever att utvecklas och ta till sig kunskap, men på grund av tidsbristen krävs det att man fokuserar på att alla elever ska nå målen i skolan, därför läggs mer tid på eleverna som har svårt att nå dem. Carlgren och Marton skriver att de genom intervjuer med olika lärare fått ta del av tankar kring detta. En av lärarna menar att man hamnar i mitten av en grupp elever som vill utvecklas mer och elever som tycker att uppgifterna är svåra (Carlgren & Marton, s. 37). Det tyder på att man som lärare tvingas välja vilka elever man behöver fokusera på när man vill att alla ska lyckas. Jag anser att många delar i min studie pekar på att man som lärare ställs inför ett dilemma där man måste välja på att antingen hjälpa den svaga eleven att nå målen så de klarar av alla ämnen i skolan, eller hjälpa eleven som med lätthet redan når målen för sin årskurs, med att upprätthålla motivationen.

I intervjun med Sofia och Karin pekar de på att det är svårt att hinna med det för att det inte finns varken resurser eller tid, då många andra elever kräver en annan typ av undervisning för att klara av skolan alls. Ett lärarstöd är av vikt för alla elever och ger ökad motivation eftersom barnet blir sett och känner att läraren vill ge dem fortsatt kunskapsutveckling, det minskar dessutom risken för utanförskap och ett utåtagerande beteende som barnen eventuellt tar till för att bli sedd. (Håkansson & Sundberg, s. 149). Några av informanterna pekar på att de blir stressade av elever med särbegåvning då de hela tiden behöver planera uppgifter långt i förväg så det verkligen finns material att tillgå när eleven kräver mer för att hålla kvar motivationen. Flera av informanterna nämner att det finns särbegåvade elever som kan bli stökiga i klassrummet och till och med utåtagerande när utmaningarna i skolan blir för få. Även litteraturen pekar några gånger på detsamma. Exempelvis menar Mattsson och Pettersson att ”eleven kan då (...) bli utåtagerande (...)” (Mattsson & Pettersson, s. 9) på grund av att omgivningen har varit oförstående gentemot elevens begåvning vilket resulterar i ett barn som ger upp att bli sedd genom den. De menar alltså att eleven

använder andra sätt att bli sedd på då deras extraordinära kunskaper inte får tas tillvara på genom skolarbetet (Mattsson & Pettersson, s. 9). Även Mönks och Ypenburg pekar på exempel där de sett exempel på särbegåvade elever som varit direkt provocerande mot sina lärare och undervisningen. De menar att ”det är en reaktion på en lika oacceptabel situation i skolan.” (Mönks & Ypenburg, s. 129). Vidare menar de att begåvning i skolans värld är tabu och inget man gärna talar om och någon riktig kunskap om särbegåvning får man inte heller från lärarutbildningen (Mönks & Ypenburg, s. 129). Jag kan inte annat än hålla med i deras påstående. Jag tror inte att jag någon gång under mina år på högskolan diskuterat problematiken kring undervisningen av särbegåvade elever utan många, liksom i mina intervjuer, vill gärna fokusera på barnen som har det svårt i skolan.

7 Metoddiskussion

Syftet med min undersökning var att lyfta fram hur några lärare i lågstadiet arbetar för att individualisera undervisningen och skoluppgifterna för särbegåvade elever. Frågor jag också ställde mig var hur lärare gör för att de särbegåvade eleverna ska vara fortsatt motiverade i skolan och hur de definierar särbegåvade elever. Jag valde att ha kvalitativa intervjuer med mitt urval av informanter. Mina intervjuer var formella och kretsade kring ett antal frågor som jag i förväg skickade till informanterna för att de skulle vara förberedda inför intervjutillfället.

Trots att både informationsbrevet och intervjufrågorna skrevs innan jag riktigt hade fördjupat mig inom det specifika ämnet - särbegåvade elever - så tyckte jag ändå att de gick att använda i studien för att besvara mitt syfte och frågeställningarna. Till en början skulle studien behandla ”utmanande” elever som utmanade läraren i sitt arbetssätt på olika vis. Tyvärr blev intervjuerna något luddiga då jag inte hade specificerat mig på just särbegåvade elever just då. Till nästa gång kommer jag ta med mig vikten av att välja ett specifikt område att behandla innan jag skriver informationsbrev och intervjufrågor. Det hade i det här fallet gjort det mer möjligt för mig att få fler passande svar eftersom frågorna hade varit utarbetade efter vad som står i litteraturen. Som fallet är nu är svaren spretiga trots att de i grund och botten egentligen behandlar särbegåvade elever. Mer planering inför studien om särbegåvade elever hade gjort den mer lättarbetad rakt igenom även i litteraturstudierna.

Mitt val att spela in intervjuerna istället för att skriva ner dem direkt på papper under intervjutillfället gjorde att jag kunde hänga med mer när informanterna svarade på frågorna. Jag behövde inte heller stressa med pennan och inget viktigt kunde glömmas bort. Rosenqvist och Andréns råd att transkribera arbetet var ett mycket bra sätt att behandla intervjumaterialet på. Jag fick en klarare bild över svaren som informanterna gav mig och jag kunde jämföra svaren med varandra för att se om de var eniga eller ej (Rosenqvist, s. 62).

Min studie kan inte ses som statistiskt korrekt eftersom deltagarantalet är för lågt, men den har ändå gett en inblick i hur särbegåvade elever har det i klassrummen idag. Mitt syfte och mina frågeställningar besvaras inte helt, men är åtminstone en bit på väg att bli besvarade. I efterhand skulle jag vilja börja om från början med hela studien för att behandla ämnet mer rättvist än vad jag lyckats göra nu. Jag väljer att citera Rosenqvist och Andréns som menar att ”Arbetet är inte bortkastat även om du inte fått rika svar. Dina resonemang kring anledningen till att svaren blev som de blev är då nödvändiga att redovisa och blir då en självkritisk granskning.” (Rosenqvist & Andréns, s. 67). Med citatet vill jag visa att jag är självkritisk till det jag gjort och arbetat kring hela våren och kommer ta med mig det här arbetet som en ny erfarenhet i framtiden.

8 Slutsats

Min slutsats kring den här studien är att den kunde ha blivit mycket bättre om jag redan från början tagit fasta på ett specifikt ämne innan jag började skriva informationsbrev och intervjufrågor. Men jag tycker ändå, situationen till trots, att jag till viss del besvarat mitt syfte och mina frågeställningar efter rådande omständigheter och i den mån jag kunnat göra det.

Studien visar att många av informanterna anser att det finns för lite tid och resurser i skolan. På grund av det fokuserar lärarna istället på de barn som har svårt att nå målen eftersom målet med varje läsår är att alla elever ska uppnå dem. Informanterna, liksom litteraturen, pekar på att barn som inte får tillräckliga utmaningar tappar motivationen och att det kan ske redan i lågstadiet hos särbegåvade elever. Lärarna försöker hitta material som är utmanande och konkret för alla elever men det är både svårt och skapar en stress-situation att ligga steget före hela tiden. Några informanter pekar på att elever som är tysta och nästan osynliga i klassrummet också kan vara särbegåvade, men att även eleven som är utåtagerande kan vara ett understimulerat barn som kräver fler utmanande uppgifter för att anse skolan rolig och intressant. Mattsson och Pettersson pekar på att man på sådana elever kan göra tester för att se om deras beteende beror på särbegåvning eller ej (Mattsson & Pettersson, s. 12). Persson och Mattsson och Pettersson skriver alla om att hjälpen till särbegåvade elever många gånger anses vara elitistisk och att det på grund av Sveriges jantelag är svårt att tala om särbegåvning inom skolvärlden. Därför avslutar jag den här studien där jag började, med Roland S. Perssons tankar kring den dolda särbegåvningen: En accepterande lärare ger accepterande elever! (Persson, s. 10). Och med det sagt vill jag påstå att vi måste våga prata om särbegåvning i skolorna, annars kommer vi aldrig vilja se varandras olikheter i klassrummen och skolan i stort!

Källförteckning

Brante, G. (2008). *Lärare av idag – Om konstitueringen av identitet och roll*. Malmö: Malmö högskola

Carlgren, I. & Marton, F. (2001). *Lärare av i morgon*. Stockholm: Lärarförbundets Förlag

Engström, A. (2006). Begåvade barn misslyckas i skolan. *Lärarnas tidning*. 16 mars.
<http://www.lararnasnyheter.se/lararnas-tidning/2006/03/16/begavade-elever-misslyckas-skolan>
(Hämtad: 2016-04-21).

Håkansson, J. & Sundberg, D. (2012). *Utmärkt undervisning*. Stockholm: Natur och Kultur.

Kvale, S & Brinkmann, S. (2010). 2:a upplagan. *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.

Ladberg, G. (1994). *Alla barns skola? Att undervisa utsatta barn... och alla andra*. Rädda barnen.

Lagerblad, A. (2011). Även den smartaste kan misslyckas i skolan. *Svenska dagbladet*. 10 oktober.
<http://www.svd.se/aven-den-smartaste-kan-misslyckas-i-skolan> (Hämtad: 2016-04-19)

Lindgren, K. (2012). Skolan missar de särbegåvade. *Lärarnas tidning*. 29 November.
<http://www.lararnasnyheter.se/lararnas-tidning/2012/11/29/skolan-missar-sarbegavade> (Hämtad: 2016-01-04)

Mattsson, L. & Pettersson, E. (inget årtal hittat). *Särskilt begåvade elever – 1.1 Inledning – att uppmärksamma de särskilt begåvade eleverna*. Skolverket.
http://www.skolverket.se/polopoly_fs/1.235992!/Menu/article/attachment/1_1_begavade_barn_AC_CESSIBLE.pdf (Hämtad: 2016-04-15)

Mönks, F. J. & Ypenburg, I. H. (2009). *Att se och möta begåvade barn*. Stockholm: Natur och Kultur.

Persson, A. (2004). *Pedagogiskt arbete i olika skolkulturer – om likheter och olikheter i "en skola för alla"*. *Nära gränsen? Perspektiv på skolans arbetsliv*, 153-181. Arbetslivsinstitutet.

Persson, R.S. (2015). *Tre korta texter om att förstå särskilt begåvade barn i den svenska skolan*. Jönköping: Jönköping högskola.
<http://hj.diva-portal.org/smash/get/diva2:800406/FULLTEXT01.pdf> (hämtad: 2016-06-10)

Pettersson, E. (2008). *Hur matematiska förmågor uttrycks och tas om hand i en pedagogisk praktik*. Växjö: Växjö Universitet

Rosenqvist, M & Andrén, M (red.). (2006). *Uppsatsens mystik – om konsten skriva uppsats och examensarbete*. Uppsala: Hallgren & Fallgren Studieförlag AB

Sirén, E-L. (2013). Ge lärarna rätt förutsättningar. *Dagens nyheter*: 6 december.
<http://www.dn.se/debatt/ge-lararna-ratt-forutsattningar/> (Hämtad: 2016-04-19)

Skolinspektionen. (2013). *Resultatredovisning för skolenkäten till elever i årskurs 5, årskurs 9 och*

år 2 i gymnasiet. Stockholm: Skolinspektionen.

Skollagen, SFS 2010:800.

Skolverket. *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011.*

Thorén, M. (2014). Bättre morötter till särskilt begåvade elever. *Lärarnas tidning*. 4 September.
<http://www.lararnasnyheter.se/lararnas-tidning/2014/09/04/battre-morotter-sarskilt-begavade-elever>
(Hämtad: 2016-04-19)

Bilaga 1

HÖGSKOLAN
DALARNA

2015-11-24

Förfrågan om deltagande

Under vårterminen 2016 ska jag skriva mitt examensarbete på lärarprogrammet vid Högskolan Dalarna. Min undersökning kommer att handla om elever som framtvingar ett nytänkande hos lärare kring arbetsätt och uppgifter i klassrummet och jag kommer att använda mig av intervjuer som metod för min datainsamling. Du tillfrågas härmed om deltagande i denna undersökning.

Undersökningens syfte och innehåll

Syftet med min undersökning är att ta reda på hur lärare i årskurs 1-3 arbetar med elever som på olika sätt kräver utmaningar och som gör det nödvändigt att hitta anpassade arbetsuppgifter och arbetsätt. Området är viktigt att undersöka för att alla inom skolväsendet träffar dessa elever dagligen. I läroplanen står det att skolan ”ska främja alla elevers utveckling och lärande” (Lgr11, s.7). Där står även att ”Undervisningen ska anpassas till varje elevs förutsättningar och behov” (Lgr11, s.8). För att jag och andra blivande lärare ska få en inblick i hur vi i framtiden lämpligen kan möta dessa utmaningar är detta område viktigt att belysa. Jag ser fram mot ditt deltagande.

Genomförande

Jag har planerat att åtta lärare ska delta i undersökningen. Ditt deltagande kommer att innebära en intervju, där du i förväg får ta del av frågorna. Intervjuerna kommer att spelas in för att senare bearbetas och därefter raderas. Undersökningen kommer att presenteras i form av en uppsats som ventileras i sedvanlig ordning vid Högskolan Dalarna. Du kommer att kunna ta del av undersökningens resultat under vårterminen 2016 och en kopia av resultatet skickas till deltagarna i studien.

Det insamlade materialet kommer att bearbetas av mig själv och min handledare. Din identitet som deltagare kommer inte att röjas, inte heller vilken skola/förskola undersökningen har gjorts vid. Personer – barn eller vuxna – som på något sätt nämns i studien kommer att avidentifieras. Insamlade data förvaras hos undertecknad och kommer endast att hanteras av mig och min handledare. All insamlad data kommer att förstöras när examensarbetet är godkänt och klart.

Ditt deltagande i undersökningen är helt frivilligt. Du kan när som helst avbryta ditt deltagande utan närmare motivering.

Om du som är tillfrågad avstår från att delta, eller avbryter sitt deltagande så kommer detta inte att påverka det fortsatta arbetet med undersökningen.

Ytterligare upplysningar lämnas av nedanstående ansvariga:

Falun den 30/11 2015

Ludvika den 6/12 2015

Lottie Lofors-Nyblom

Catrin Andersson

Lottie Lofors-Nyblom
llo@du.se

Catrin Andersson
h09catan@du.se

Bilaga 2

Frågor till intervju om barn som utmanar.

Vad anser du är en bra lärare?

Vad är viktigt i en relation lärare-elev/elev-lärare?

Vad är en bra relation lärare-elev/elev-lärare

Vad är en utmanande elev för dig?

Hur bemöter man ett barn som:

- Har svårigheter i ett eller flera ämnen?
- Har lätt i ett eller flera ämnen?
- Som har svårt att motivera sig?
- Stör i klassrummet p.g.a ovanstående anledningar?

Anser du att din arbetsplats har tillräckliga material och resurser för att tillmötesgå dessa elever?
Om inte, på vilket sätt skulle det behöva utvecklas?

Hur påverkas du som lärare av en utmanande elev?

Hur tycker du att du påverkar en utmanande elev?

Upplevs barn som utmanar som stökigare i klassrummet än övriga elever?

Hur upplever du att kamratrelationen till utmanande barn är? Finns det skillnader? (Denna fråga ströks efter andra intervjun så den inte ansågs vara relevant)

Upplevs det någon skillnad i utmanandet mellan könen?

Finns några andra tankar kring barn som utmanar som du skulle vilja ta upp?

Är det svårare att hitta material och uppgifter till högpresterande barn än till barn som har svårt att nå målen eller har annan problematik? (Tillkom i de tre sista intervjuerna)

Hur upptäcker man en högpresterande elev? (Skickades ut till intervjupersonerna i efterhand via mail)